

Trends op de funderingsmarkt

Marktontwikkelingen en rolverdeling tot
2022

Paul Groot
Bart Meuwese

Eindrapport

Datum

Inhoudsopgave

Conclusies op hoofdlijnen	7
1 Inleiding	15
1.1 Achtergrond	15
1.2 Aanpak	16
1.3 Opbouw van dit rapport	16
2 Positionering van de funderingsmarkt	17
2.1 Inleiding	17
2.2 Recente ontwikkelingen funderingsmarkt	17
2.3 De structuur van de funderingsbranche 2011-2016	20
3 Trends op de funderingsmarkt	27
3.1 Inleiding	27
3.2 De bouwmarkt 2017-2022	27
3.3 De funderingsmarkt 2017-2022	31
3.4 Trends in rolverdeling en samenwerking	32
3.5 Werkgelegenheid op de funderingsmarkt	34

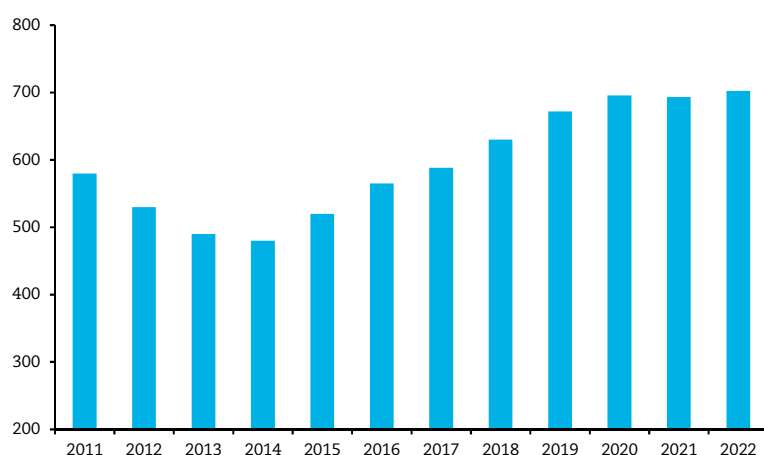
Conclusies op hoofdlijnen

De funderingsmarkt heeft sterk geleden onder de crisis in de bouw. Vooral de investeringen in nieuwe bouwwerken, een belangrijke factor voor funderingswerk, vielen een aantal jaren achtereen sterk terug. De bouwmarkt vertoont nu weer sterk herstel en biedt groeiperspectief voor de funderingsbedrijven in de komende jaren. In dit rapport geven we een beeld van de trends die zich in de komende jaren zullen voordoen op de funderingsmarkt. Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van de NVAF (Nederlandse Vereniging Aannemers Funderingswerken).

Markt en werkgelegenheid: stevig groeiperspectief

De vooruitzichten voor de funderingsmarkt voor de komende jaren zijn gunstig. In 2017 groeit de funderingsmarkt naar verwachting met 4% en bereikt daarmee een omvang van € 590 miljoen (figuur 1). Hiermee wordt de lijn van de periode 2015-2016 doorgetrokken waarin de funderingsmarkt zich herstelde uit een diep dal. Circa 85% van de bedrijven heeft de omzet zien stijgen tussen 2015 en 2017. De recente groei van het funderingswerk komt vooral door het zeer krachtige herstel van de nieuwbouw van woningen die tussen 2014 en 2017 toenam met in totaal 50%. De groei op de funderingsmarkt zal de komende jaren doorzetten, nieuwbouw van vastgoed en infrastructuur draagt hieraan dan ook bij. De infrastructuurmarkt profiteert ook van de extra investeringen uit het Regeerakkoord. Voor 2018 en 2019 voorzien we dat de vraag naar funderingswerk met 6 à 7% per jaar zal toenemen.

Figuur 1 **Ontwikkeling funderingsmarkt, 2011-2022 (mln euro)**

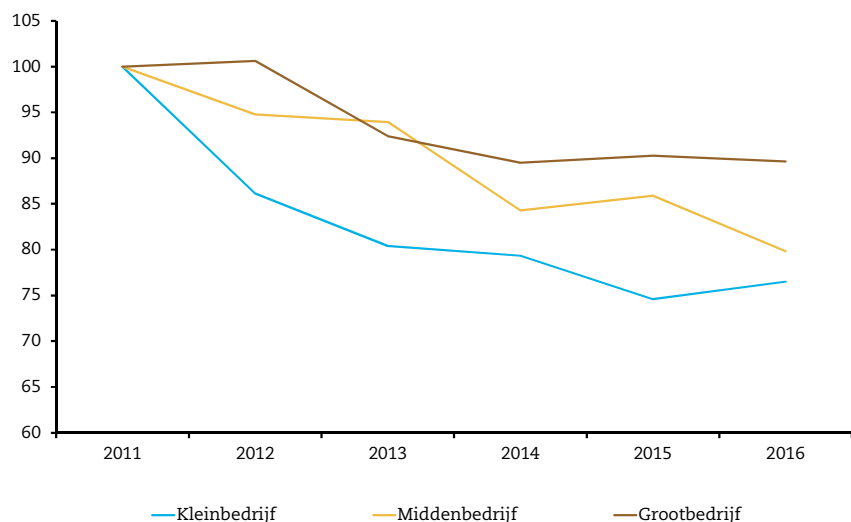

Bron: EIB

Op de middellange termijn komt de woningnieuwbouw op een lager groeipad. Investerings in vastgoed en infrastructuur blijven dan nog wel toenemen. Voor de funderingsmarkt wordt in de periode 2020-2022 een stabiele ontwikkeling verwacht naar een productieniveau van circa € 700 miljoen in 2022.

De marktgroei heeft belangrijke implicaties voor de (arbeids)capaciteit. In de periode 2011-2014 is de capaciteit in de funderingsbranche met 15% afgenomen (figuur 2). Vooral het mkb leverde aan arbeidscapaciteit in.¹ Het herstel van de markt in de periode 2014-2016 ging nog niet gepaard met een toename van de werkgelegenheid. De lang aanhoudende crisis maakte dat bedrijven voorzichtig waren met aannemen van personeel. De werkgelegenheid lag in 2016 op 1.700 werknemers (inclusief 175 zzp-ers), ongeveer op hetzelfde niveau als 2014 en 2015. De productiegroei in de periode 2014-2016 is vooral gerealiseerd via een toename van de arbeidsproductiviteit. De groei van de funderingsmarkt in de komende jaren biedt de bedrijven echter een structureel beter perspectief. Verwacht wordt daarom dat de komende jaren de werkgelegenheid sterk zal toenemen (figuur 3). In 2018 ligt deze op bijna 1.900 werknemers. Daarna valt de groei van de werkgelegenheid iets terug, maar blijft deze ook op de middellange termijn positief. De totale werkgelegenheid bedraagt in 2022 naar verwachting ruim 2.050 werknemers.

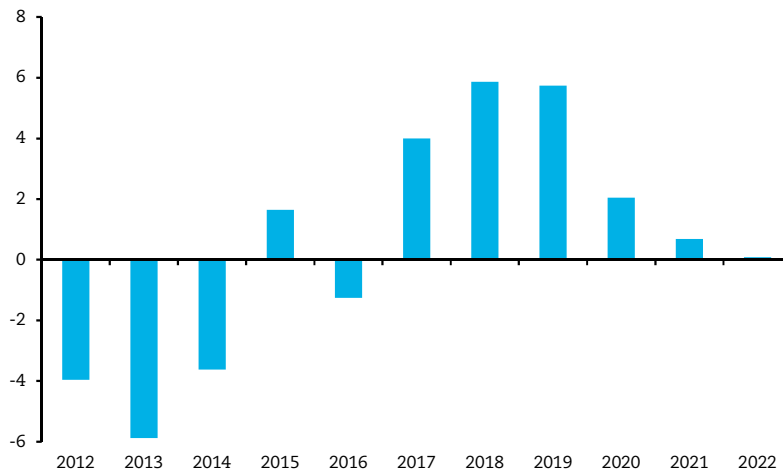
Figuur 2 Arbeidscapaciteit funderingsbedrijven per grootteklasse, 2011-2016 (index 2011=100)

Bron: EIB

¹ De grenzen tussen kleinbedrijf, middenbedrijf en grootbedrijf liggen bij 20 en 100 werknemers.

Figuur 3 Werkgelegenheid funderingsmarkt, 2012-2022 (mutatie in %)

Bron: EIB

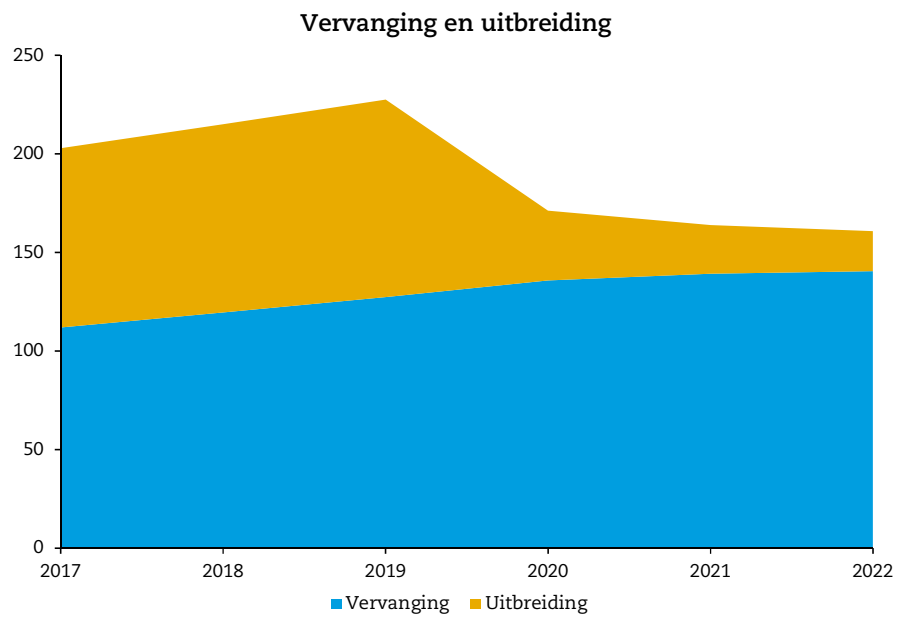
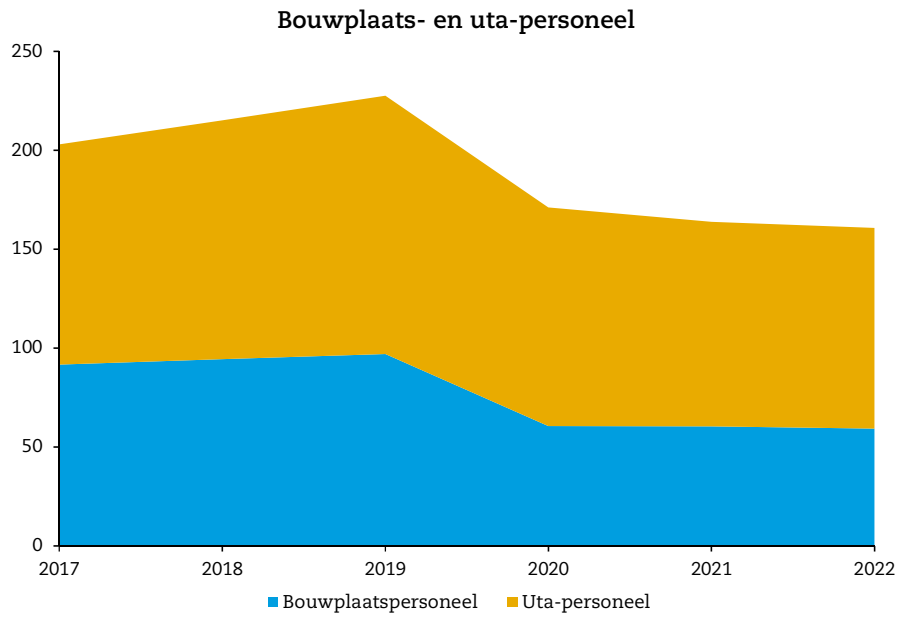
Om deze arbeidscapaciteit te kunnen realiseren, is er in de komende jaren een omvangrijke wervingsopgave voor uitbreiding en vervanging van personeel. De totale wervingsopgave wordt voor 2018 geraamd op circa 215 werknemers waarvan circa 95 bouwplaatspersoneel en circa 120 uta-personeel (figuur 4).² Voor 2019 wordt een wervingsopgave verwacht van 230 werknemers. Deels komt dit voort uit de extra investeringen in infrastructuur uit het Regeerakkoord. Op de middellange termijn loopt de opgave iets terug naar 165 werknemers in de periode 2020-2022. In 2018 en 2019 komt bijna de helft van de wervingsopgave door de uitbreiding van de productie op de funderingsmarkt. In de jaren daarna neemt dit aandeel af en heeft de wervingsopgave vooral te maken met de vervanging van personeel.

De funderingsbedrijven zien bij deze marktontwikkeling een mogelijk tekort aan personeel met afstand als belangrijkste bedreiging in de komende jaren. Knelpunten kunnen volgens de bedrijven met name ontstaan bij de beroepsgroepen heiers/funderingswerkers, machinisten en, bij het mkb, ook uitvoerders. De funderingsbedrijven vissen wat betreft de machinisten in dezelfde vijver als de andere sectoren in de bouw, waar de vraag naar machinisten in de komende jaren eveneens zal toenemen.³

² Dit betreft werknemers bij de funderingsbedrijven. Zzp-ers worden hier niet toe gerekend.

³ Zie EIB (2017), Verwachtingen bouwproductie en werkgelegenheid; 2017 en verder, Amsterdam.

Figuur 4 Wervingsopgave funderingsbranche, 2017-2022 (fte)

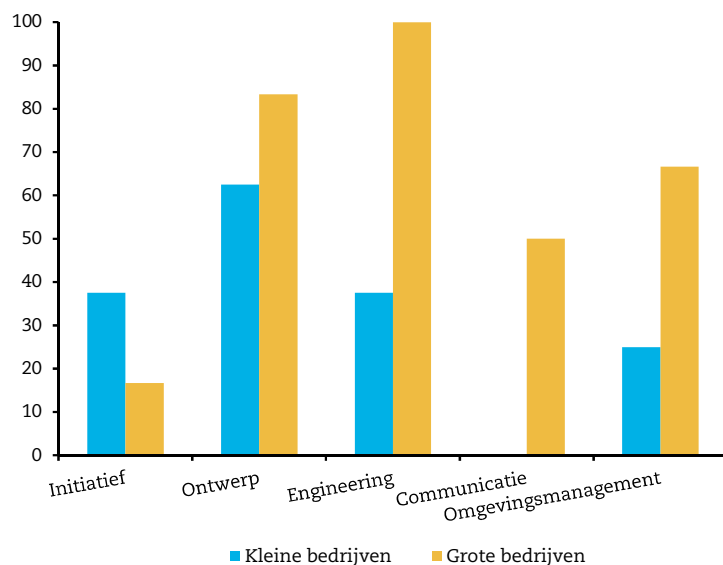
Bron: EIB

Toenemende complexiteit: grote uitdaging voor innovatie en samenwerking

De toenemende vraag naar funderingswerk gaat in de komende jaren gepaard met een grotere complexiteit van de projecten. Dit betreft niet alleen de technische complexiteit, maar ook de maatschappelijke complexiteit. Veel nieuwbouw en reconstructie vindt plaats in de bebouwde omgeving of bij bestaande infrastructuur. Dit betekent dat omgevingseisen, hinder en logistiek een grotere rol gaan spelen. Omgevingsfactoren waarbij de funderingsbranche betrokken is, zijn bijvoorbeeld geluid- en trillinghinder, complexe logistieke activiteiten (zoals bij aanvoer van materieel) en bouwriscico's voor de omgeving rond funderingswerken (zoals verzakkingen).

De dynamiek in de projecten vertaalt zich ook naar de samenwerkingsvormen. De veranderingen die zich op de bouwmarkt voordoen in de rolverdeling in het bouwproces en in de toegepaste contractvormen, zijn daarom ook zichtbaar bij de funderingsbedrijven. Zij zijn in de afgelopen jaren vaker bij geïntegreerde contractvormen betrokken geraakt, al is het werk uit traditionele contractvormen (bijvoorbeeld RAW) met een omzetaandeel van 60% nog dominant. Ontwerp en engineering zijn activiteiten, die funderingsbedrijven in de afgelopen jaren vaker zijn gaan doen (figuur 5). Bij de grote bedrijven gaat het daarnaast ook om communicatie en omgevingsmanagement.

Figuur 5 Activiteiten die funderingsbedrijven vaker zijn gaan doen (% van de bedrijven)

Bron: EIB

Door deze veranderingen in de contractvormen is de aandacht voor funderingstechniek de laatste tijd toegenomen. Vaker werken in geïntegreerde contractvormen heeft volgens zowel de grote als de kleine bedrijven echter nog nauwelijks geleid tot verbetering van de doorlooptijd, de kwaliteit van het werk of de kansen voor innovatie. Hierbij speelt een rol dat de funderingsbedrijven in

het bouwproces nog veelal de positie van onderaannemer hebben. Zij hebben daardoor weinig contact met de opdrachtgever en beperkte toegang tot tenderteams bij aanbestedingen. Mogelijkheden voor innovatie vanuit het funderingswerk komen daardoor moeilijk in beeld. Ook speelt de prijs nog een dominante rol bij aanbestedingen en worden kwaliteitsaspecten als omgevingshinder en doorlooptijd nog onvoldoende gewaardeerd. Kansen voor innovatie liggen volgens de funderingsbedrijven vooral in trillingvrij en geluidarm funderen. Daarnaast worden optimaal gebruik van monitorsystemen en automatisering op de bouwplaats als kansrijke innovaties gezien. Vooral bij binnenstedelijke projecten kunnen deze innovatieve technieken voordelen opleveren.

Omzetsamenstelling funderingsbedrijven sterk veranderd

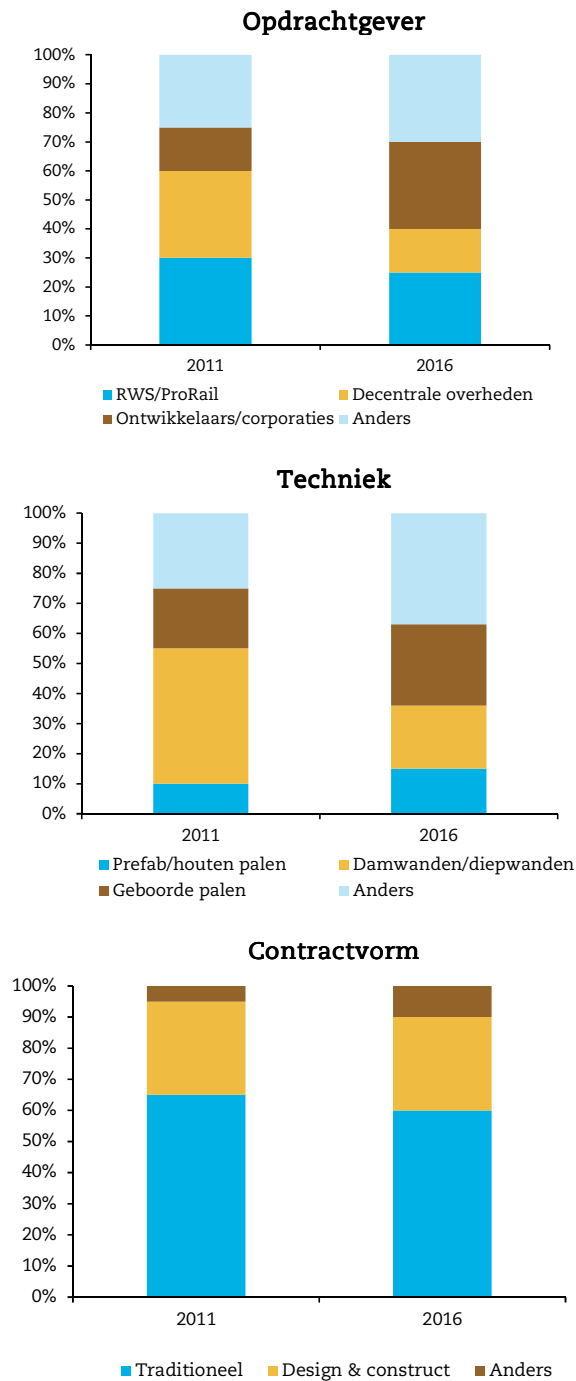
Door het herstel van de markt lag de omzet van de funderingsbedrijven in 2016 bijna weer op het niveau van 2011.⁴ De samenstelling van de omzet is tussen 2011 en 2016 op een aantal punten veranderd (figuur 6). In de verdeling van de omzet naar opdrachtgevers is in 2016 het aandeel van projectontwikkelaars en corporaties met 30% veel hoger dan in 2011 toen dit aandeel 15% was. De gunstige ontwikkelingen op de huidige woningmarkt zijn hiervoor een verklaring. Complementair hieraan is het aandeel van decentrale overheden gedaald van 30% in 2011 naar 15% in 2016. Het kleinere aandeel hangt vooral samen met de bezuinigingen van de decentrale overheden als gevolg van de crisis. Ook het aandeel van RWS/ProRail in de omzet van de funderingsbedrijven is tussen 2011 en 2016 afgenomen, zij het in mindere mate dan bij de decentrale overheden.

In samenhang met de veranderingen bij de opdrachtgevers is ook de verdeling van de omzet naar technieken veranderd. Het aandeel van prefab/houten palen, die relatief vaak in de woningbouw worden toegepast, is in 2016 15%. In 2011 was dit aandeel 10%. Ook het belang van geboorde palen in de omzet is toegenomen, van 20% naar ruim een kwart. Damwanden/diepwanden nam in aandeel af van 45% in 2011 naar ruim 20% in 2016. Andere technieken als jetgrouten en mixed-in-place hebben aan belang gewonnen.

De omzetsamenstelling naar contractvorm is tussen 2011 en 2016 slechts in beperkte mate gewijzigd. Traditioneel/RAW-werk is nog verreweg het belangrijkste met 60% van de omzet van de funderingsbedrijven in 2016. In 2011 was dit aandeel 65%. Andere contractvormen hebben iets aan gewicht gewonnen.

⁴ In eerder EIB-onderzoek naar de funderingsmarkt is de omzetsamenstelling in het jaar 2011 in beeld gebracht. Zie: EIB (2012), Perspectief voor de funderingsbranche; marktontwikkelingen en rolverdeling, Amsterdam.

Figuur 6 Omzetsamenstelling funderingsbedrijven naar opdrachtgever, techniek en contractvorm, 2011 en 2016 (%)

Bron: EIB

1 Inleiding

1.1 Achtergrond

De funderingsbedrijven spelen een belangrijke rol in het geheel van de bouwactiviteiten in Nederland. Op de funderingsmarkt zijn zowel grotere als kleinere bedrijven actief, die zelfstandig op de markt staan of onderdeel uitmaken van de grote bouwconcerns. De jaarlijkse productie bedraagt circa € 600 miljoen. De NVAF (Nederlandse Vereniging Aannemers Funderingswerken) vertegenwoordigt het overgrote deel van de funderingsbedrijven en heeft behoefte aan inzicht in de belangrijkste trends en uitdagingen op de markt in de komende jaren.

De funderingsbedrijven zijn voor een belangrijk deel van de omzet afhankelijk van de investeringen in woningen, utiliteitsgebouwen en infrastructuur. De crisis in de bouw heeft ook de funderingsbranche sterk geraakt, met dalende omzetten en afnemende werkgelegenheid. Inmiddels is de bouwmarkt in een nieuwe conjuncturele groeifase aangekomen. Ook over de langere termijn bezien zijn de bouwopgaven omvangrijk. Voor de verschillende bouwsectoren zijn deze recent in beeld gebracht in enkele lange-termijnstudies van het EIB.⁵ Dit betekent dat ook de behoefte aan funderingswerk verder zal toenemen. Naast de ontwikkeling in de bouwconjunctuur wordt de markt gekenmerkt door nieuwe verhoudingen in de samenwerking tussen opdrachtgevers en marktpartijen. Hierbij spelen innovaties en geïntegreerde contractvormen een belangrijke rol. In opdracht van de NVAF heeft het EIB een marktstudie uitgevoerd naar de belangrijkste trends in de komende jaren, tegen de achtergrond van de dynamiek in de conjunctuur en de structuur in de bouw. Het onderzoek geeft inzicht in de belangrijkste uitdagingen voor de leden van de NVAF.

Marktonderzoek funderingsbranche

In 2012 heeft het EIB ter gelegenheid van het 65-jarig jubileum van de NVAF onderzoek gedaan naar de structuur van de funderingsbranche en de trends op de funderingsmarkt⁶. Daarmee werd voor de eerste keer een uitgebreid beeld van de branche gegeven. Dit nieuwe onderzoek kan worden gezien als een actualisatie van het marktperspectief uit 2012. Daarnaast wordt ingegaan op de recente ervaringen van de bedrijven op de markt, onder meer wat betreft nieuwe contractvormen en innovatie.

⁵ EIB (2015), Investeren in Nederland; scenariostudie, Amsterdam, en EIB (2016), Investeren in de infrastructuur; trends en beleidsuitdagingen, Amsterdam.

⁶ EIB/NVAF (2012), Perspectief voor de funderingsbranche; marktontwikkelingen en rolverdeling, Amsterdam.

1.2 Aanpak

Het onderzoek bouwt voort op het onderzoek uit 2012 en is op vergelijkbare wijze uitgevoerd. In het onderzoek leggen we de focus op de belangrijkste kenmerken van de funderingsmarkt en vergelijken we de uitkomsten met die van het onderzoek uit 2012. Hierdoor kan een dynamisch beeld van de ontwikkelingen op de markt worden gegeven.

Het onderzoek is als volgt aangepakt:

1. *In beeld brengen van de belangrijkste trends op de bouwmarkt*
We hebben de marktontwikkelingen in beeld gebracht op basis van bestaand cijfermateriaal en prognoses bij het EIB over de trends in de woningbouw, utiliteitsbouw en grond-, water- en wegenbouw. Daarnaast hebben we ontwikkelingen in de werkgelegenheid in beeld gebracht met onder meer gegevens van APG.
2. *Inventariseren van de omvang en samenstelling van de omzet bij de bedrijven en van de ervaringen met contractvormen en innovatie*
Dit hebben we gedaan met een korte schriftelijke enquête onder de leden van de NVAF. De responderende bedrijven waren goed voor bijna de helft van de omzet in de funderingsbranche en goed verdeeld over de verschillende grootteklassen van de bedrijven. We kunnen daarmee een betrouwbaar beeld geven van de stand van zaken in de funderingsbranche.
3. *Inventariseren van een aantal kwalitatieve ontwikkelingen op de bouw- en funderingsmarkt die van invloed zijn op de funderingsbedrijven*
Hier hebben we een beknopte literatuurstudie en omgevingsanalyse uitgevoerd. Dit betrof voornamelijk deskresearch in combinatie met ervaringskennis uit het EIB-netwerk.

De eerste uitkomsten van het onderzoek zijn op 12 september 2017 door het EIB gepresenteerd op de studiemiddag 'Beton en funderingen' die door de NVAF en de Betonvereniging in Ede werd georganiseerd. Vragen en discussie naar aanleiding van deze presentatie zijn in dit eindrapport verwerkt.

1.3 Opbouw van dit rapport

Dit rapport is als volgt opgebouwd. In hoofdstuk 2 positioneren we de funderingsmarkt met een schets van de samenstelling van de branche-omzet en met een overzicht van de dynamiek op de markt in de periode 2011-2016 door een vergelijking met het vorige onderzoek.

Hoofdstuk 3 schetst de belangrijkste trends op de funderingsmarkt in de komende jaren. We schetsen daarbij eerst een beeld van de ontwikkelingen op de bouwmarkt. Naast een kwantitatief beeld van de marktontwikkelingen gaan we in hoofdstuk 3 in op de ontwikkelingen in de rolverdeling op de markt. Tot slot gaan we in op de gevolgen van de marktvolumes en de trends in de rolverdeling voor de werkgelegenheid in de funderingsbranche.

2 Positionering van de funderingsmarkt

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk positioneren we de funderingsmarkt aan de hand van de recente ontwikkelingen op de bouwmarkt en de gevolgen daarvan voor de funderingsbedrijven. Ook gaan we in op de omvang en samenstelling van de omzet van de funderingsbedrijven. We maken hierbij ook een vergelijking van de situatie in 2016 met die in 2011. Hiermee komt de dynamiek op de funderingsmarkt goed in beeld. Deze positionering is uitgangspunt voor de verkenning van de trends in de komende jaren die we in het volgende hoofdstuk zullen behandelen.

2.2 Recente ontwikkelingen funderingsmarkt

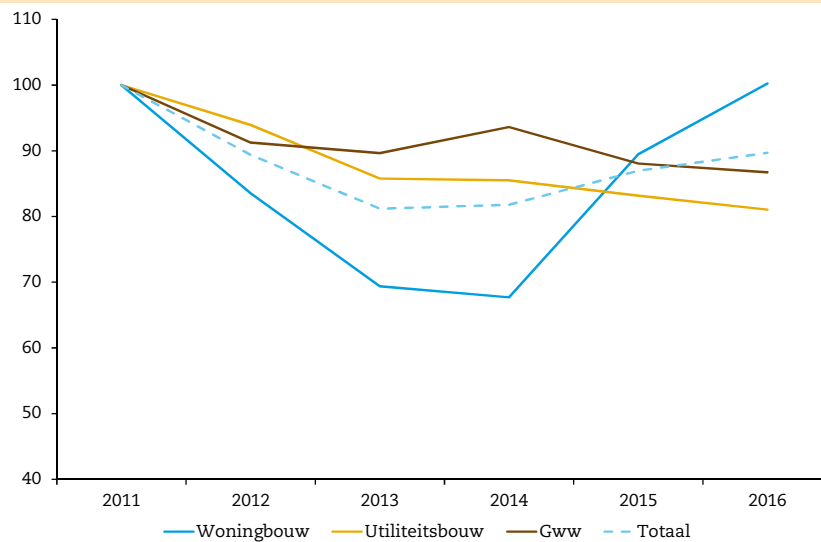
Nieuwbouw b&u en gww

De ontwikkelingen op de bouwmarkt sinds het vorige onderzoek uit 2012 zijn bijzonder heftig geweest. In het eerdere rapport signaleerden we dat in 2012 en 2013 de omzet van de bedrijven zou afnemen. De nieuwbouw van woningen, vastgoed en infrastructuur is in totaal nog met bijna 20% afgenomen. Alle bouwsectoren deelden in deze malaise, maar de verschillen waren aanzienlijk. De woningnieuwbouw nam in 2012 en 2013 met in totaal een derde af. De nieuwbouw van utiliteitsgebouwen kromp in die jaren met in totaal 15%. De gww ging het minst achteruit, maar verloor in 2012 en 2013 in totaal toch ook 10% aan volume.

De totale nieuwbouw stabiliseerde in 2014 waarbij in de gww herstel optrad met 4½% groei van de nieuwbouw. De woningnieuwbouw nam met nog eens 2½% af. Vanaf 2015 vertoonde de totale nieuwbouw steeds groei. In 2015 was sprake van sterke groei met 6%, in 2016 bedroeg de groei 3%. In deze recente jaren is sprake van sterk uiteenlopende ontwikkelingen tussen de verschillende bouwsectoren. De woningnieuwbouw liet spectaculaire groei met 32% in 2015 en nog eens 12% in 2016. Deze sterke groei moet wel in het perspectief worden gezien van de historische krimp gedurende de crisisjaren. De utiliteitsbouw en de gww weken van dit conjuncturele herstel af en lieten in 2015 en 2016 krimp in de nieuwbouw zien.

Figuur 2.1 geeft de ontwikkelingen in de nieuwbouw weer over de periode 2011-2016. Hierin zijn grote verschillen te zien tussen de bouwsectoren. Op de zeer sterke daling van de woningnieuwbouw tussen 2011 en 2014 volgde een sterk herstel, waarbij in 2016 het niveau van de woningnieuwbouw weer gelijk was aan dat in 2011. In de utiliteitsbouw is tussen 2011 en 2016 sprake van een gestage afname van de nieuwbouw van in totaal bijna 20%. Ook de nieuwbouw in de gww nam tussen 2011 en 2016 af, met een licht herstel in 2014.

Figuur 2.1 Nieuwbouw woningbouw, utiliteitsbouw en gww, 2011-2016 (index 2011=100)

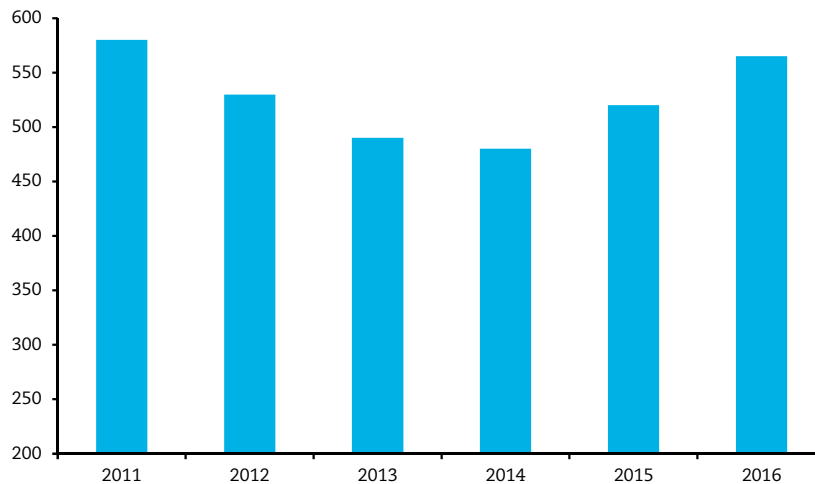
Bron: EIB

Gevolgen funderingsmarkt

De sterke dynamiek in de bouwvolumes van woningen, vastgoed en infrastructuur in de afgelopen jaren hebben grote effecten gehad op de funderingsmarkt. Vooral als wordt bedacht dat de dynamiek vooral in de nieuwbouwsegmenten in b&u en gww optrad en dat de funderingsbedrijven voor hun activiteit vooral van deze nieuwbouwwerken afhankelijk zijn. Daarnaast is van belang dat niet alleen de omvang van de krimp in een aantal jaren opviel, ook het aantal achtereenvolgende jaren met krimp in de nieuwbouw was aanzienlijk.

De funderingsmarkt had in 2011 een omvang van circa € 580 miljoen. Vooral onder invloed van de afnemende bouwinvesteringen nam de omvang van de funderingsmarkt in 2012 en 2013 met circa 8% per jaar af. In 2014 volgde nog een kleine daling van het marktvolume naar € 480 miljoen. Vanaf 2015 groeit ook de funderingsmarkt weer. Zowel in 2015 als 2016 worden stevige groeicijfers gerealiseerd van circa 8½% per jaar. De funderingsmarkt bereikte daardoor in 2016 een omvang van circa € 565 miljoen, nog iets onder het niveau van 2011.

Figuur 2.2 Ontwikkeling funderingsmarkt, 2011-2016 (mln euro)

Bron: EIB

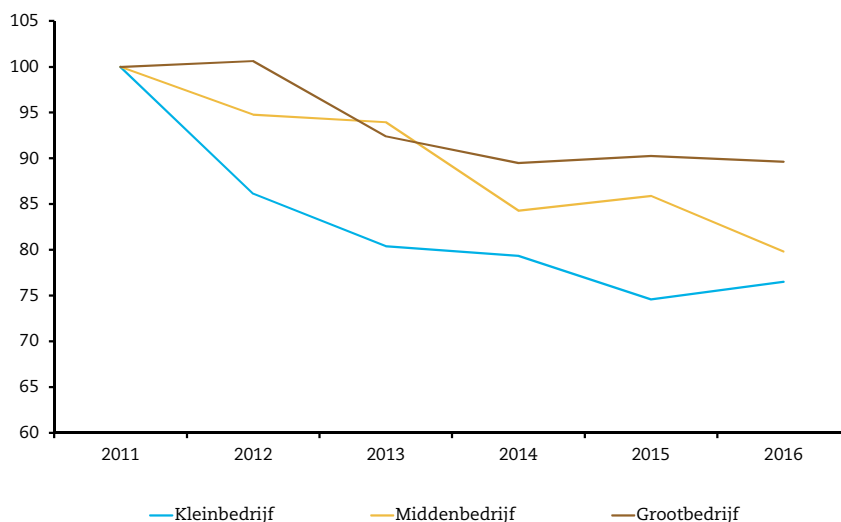
Capaciteit funderingsbedrijven

In vergelijking met het vorige onderzoek is de capaciteit van de funderingsbedrijven op een lager niveau gekomen. De totale arbeidscapaciteit bedroeg in 2011 circa 1.950 werknemers. De sterk teruggelopen productie op de funderingsmarkt is de oorzaak geweest dat de capaciteit bij de funderingsbedrijven is afgenomen naar 1.700 werknemers in 2014. Ook in 2016 lag de arbeidscapaciteit op dit niveau. De toename van de productie op de funderingsmarkt in 2015 en 2016 heeft niet geleid tot een toename van de werkgelegenheid. Bij het herstel op de markt is allereerst de arbeidsproductiviteit op een hoger niveau gekomen.

De totale capaciteit is tussen 2011 en 2016 derhalve met circa 13% afgenomen. Vooral bij het kleinbedrijf (-25%) en het middenbedrijf (-20%) is de capaciteit teruggelopen (figuur 2.3). Achtergrond hiervan was onder meer de lang aanhoudende crisis die bedrijven heeft gedwongen tot capaciteitsmaatregelen. Het grootbedrijf verloor in die periode 10% aan capaciteit. Dat het verval minder groot is, heeft onder meer te maken met het grotere omzetaandeel van infrastructuur bij de grote bedrijven. De krimp in het personeelsbestand betrof voornamelijk het bouwplaatspersoneel dat tussen 2011 en 2016 in totaal met ruim 20% afnam. Het uta-personeelsbestand krimp in die periode in totaal met bijna 5%.

De afname van de capaciteit is ook gepaard gegaan met een daling van het aantal bedrijven. Dit aantal nam tussen 2011 en 2016 af van 75 naar 52, een daling van 30%. De daling was het grootst bij de kleine bedrijven. In de afgelopen jaren is dus sprake geweest van schaalvergroting in de funderingsbranche.

Figuur 2.3 Capaciteit funderingsbedrijven per grootteklasse, 2011-2016 (index 2011=100)

Bron: EIB

2.3 De structuur van de funderingsbranche 2011-2016

De structuur van de funderingsbranche is in de afgelopen jaren op een aantal punten sterk veranderd. We kunnen dit goed in beeld brengen omdat we een vergelijking kunnen maken met het vorige onderzoek dat de structuur in 2011 heeft beschreven. Bij de bespreking van de structuur gaan we in op een aantal parameters, namelijk opdrachtgevers, bouwsectoren, technieken en contractvormen. Voor elk van deze parameters vergelijken we de samenstelling van de markt in 2016 met die in 2011. Ook bezien we of grotere en kleinere bedrijven een verschillende structuur vertonen met betrekking tot de genoemde parameters.

Opdrachtgevers en bouwsectoren

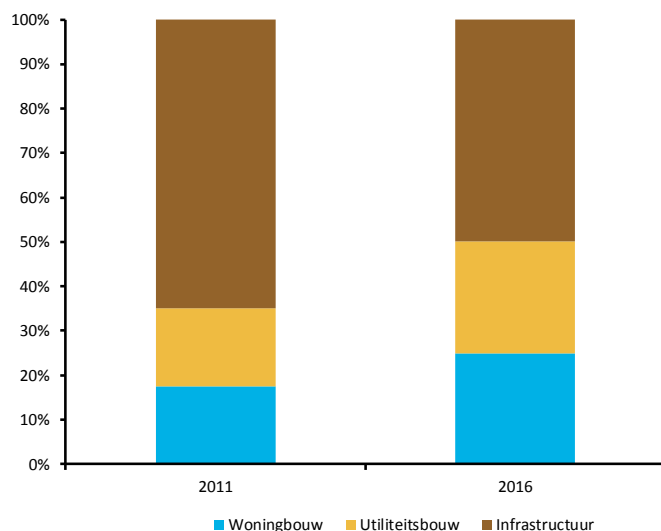
De productie op de funderingsmarkt ligt in 2016 weer bijna op het niveau van 2011, na een aantal jaren met een (veel) kleinere marktomvang. Evenals in 2011 komt ongeveer een derde deel van de funderingsomzet voor rekening van bedrijven die onderdeel zijn van een van de grote bouwconcerns. De andere twee derde van de omzet komt van bedrijven die zelfstandig op de markt werken. De omzet in de branche komt voor een groot deel uit onderaanneming. Circa 20% van de omzet komt uit hoofdaanneming.

De verdeling van de productie naar opdrachtgevers en sectoren is tussen 2011 en 2016 wel veranderd. De funderingsbedrijven behalen de omzet voor een groter deel uit woningbouw en utiliteitsbouw ten koste van het aandeel uit infrastructuur (figuur 2.4). Woningbouw en utiliteitsbouw waren in 2011 goed

voor elk 15 à 20% van de productie, is 2016 is dit toegenomen tot elk 25%. De omzet uit infrastructuur nam af van 65% in 2011 naar 50% in 2016.

Hieronder ligt een sterke verschuiving in het opdrachtgeversprofiel van de funderingsbedrijven (figuur 2.5a). Door de omvangrijke crisis in de nieuwbouw van woningen hadden projectontwikkelaars en woningcorporaties in 2011 een relatief gering aandeel. Rijksoverheid en decentrale overheden hadden een relatief hoog aandeel, onder meer door stimuleringsmaatregelen in de infrastructuur tijdens de crisis. In 2016 zijn projectontwikkelaars en woningcorporaties goed voor circa 30% van de omzet van de funderingsbedrijven, in 2011 was dit slechts 15%. Vooral het aandeel van de decentrale overheden is tussen 2011 en 2016 sterk gedaald, van 30% naar 15%. Omdat de omzet in 2011 en 2016 redelijk vergelijkbaar is, betekent dit ook een sterke absolute afname van het funderingswerk in opdracht van de decentrale overheden. Het aandeel van Rijkswaterstaat en ProRail is in die jaren gedaald van 30% naar 25%. Andere opdrachtgevers hebben tussen 2011 en 2016 aan belang gewonnen, hun aandeel nam toe van 25% naar 30%. Onder meer toenemende investeringen in de industrie en de energiesector zijn verantwoordelijk voor deze toename.

Figuur 2.4 Omzetverdeling funderingsbedrijven naar sector, 2011 en 2016 (%)

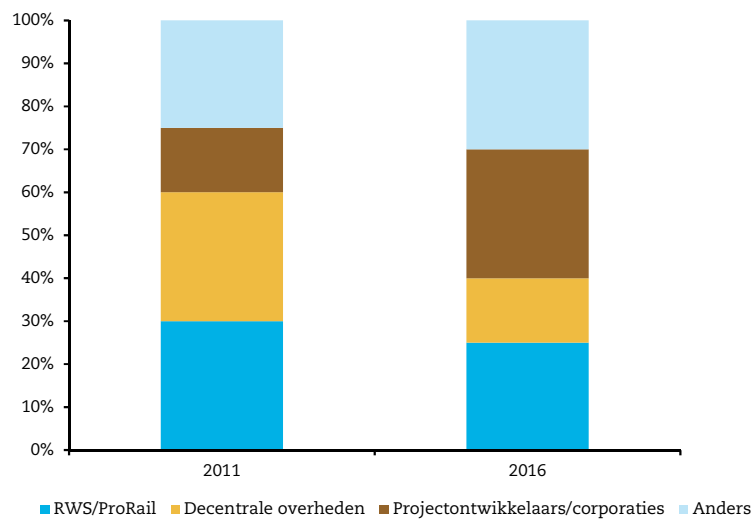

Bron: EIB

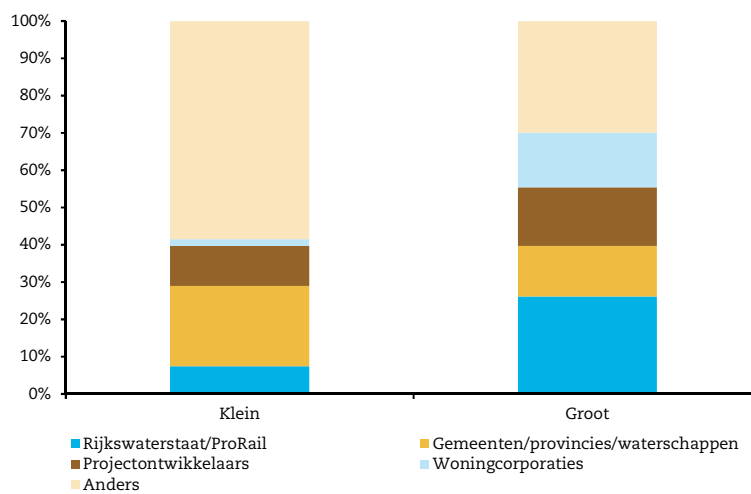
De omzetverdeling naar opdrachtgever in 2016 loopt sterk uiteen met de omvang van de bedrijven (figuur 2.5b). Het omzetaandeel van opdrachtgevers als Rijkswaterstaat en ProRail is bij de grote bedrijven (ongeveer een kwart van de omzet) veel groter dan bij de kleine bedrijven (minder dan 10%). Voor kleine bedrijven zijn de decentrale overheden naar verhouding belangrijker (ruim 20%) dan voor grote bedrijven (15%). De groep overige opdrachtgevers is bij kleine bedrijven met meer dan de helft van de omzet het belangrijkste. Hiertoehoren onder meer de industrie en de private bedrijven.

Figuur 2.5 Omzetverdeling funderingsbedrijven naar opdrachtgever, 2011 en 2016 (%)

a) 2011 en 2016 alle funderingsbedrijven

b) 2016 kleine en grote bedrijven

Bron: EIB

Technieken

De funderingsbranche kenmerkt zich door een groot aanbod aan technieken die worden ingezet op locaties voor woningbouw, vastgoed of infrastructuur. De verdeling van de omzet naar deze technieken is in 2016 sterk veranderd in vergelijking met 2011 (figuur 2.6a). In 2011 kwam bijna de helft van de funderingsomzet uit damwanden/diepwanden, in 2016 is dit aandeel gedaald naar 20%. Onder meer het afnemende aandeel van de overheden speelt hierbij een rol. Het aandeel van prefab/houten palen is in die periode toegenomen van 10% naar 15%. Andere technieken dan de genoemde technieken hebben in 2016 een aandeel van ongeveer een derde. Hiertoe rekenen we onder meer jetgrouten en mixed-in-place.

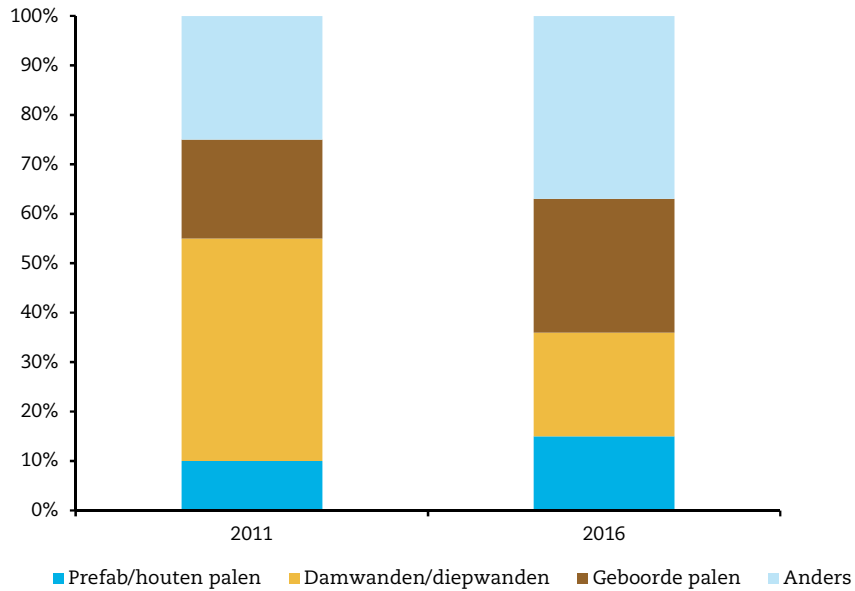
De omzetverdeling naar technieken verschilt in 2016 tussen de verschillende grootteklassen van de funderingsbedrijven, al is het verschil minder dan mogelijk zou worden verwacht (figuur 2.6b). Kleine bedrijven hebben een groter aandeel prefab/houten palen. Grote bedrijven doen relatief meer aan damwanden/diepwanden. De aandelen van geboorde palen en andere technieken in de omzet verschillen niet veel naar grootteklasse van de bedrijven.

Contractvormen

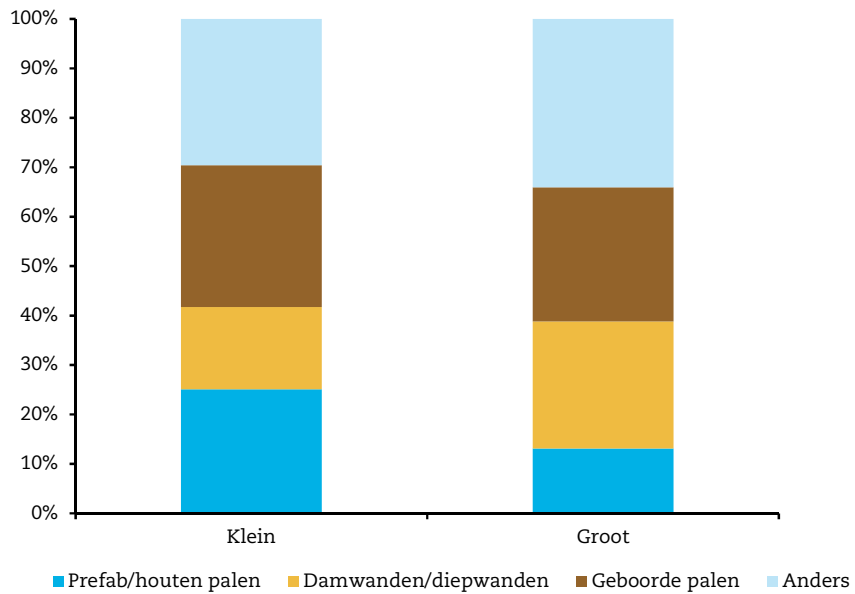
De omzetsamenstelling naar contractvorm is tussen 2011 en 2016 in bescheiden mate veranderd. Figuur 2.7a geeft aan dat de funderingsbedrijven in 2011 circa 65% van hun omzet behaalden uit traditionele contracten, in 2016 is dit afgenomen naar 60%. Traditioneel werk is daarmee nog wel dominant, onder meer door de rol van onderaannemer die veel funderingsbedrijven bij bouwprojecten hebben. Het aandeel van design & construct is tussen 2011 en 2016 ongeveer gelijk gebleven. Andere contractvormen hebben iets aan gewicht gewonnen. Opmerkelijk is dat de omzetverdeling in 2016 weinig verschil vertoont tussen kleine bedrijven en grote bedrijven. Beide typen bedrijven halen ongeveer 60% van hun omzet uit traditioneel werk (figuur 2.7b).

Figuur 2.6 Omzetverdeling funderingsbedrijven naar techniek, 2011 en 2016 (%)

a) 2011 en 2016 alle funderingsbedrijven

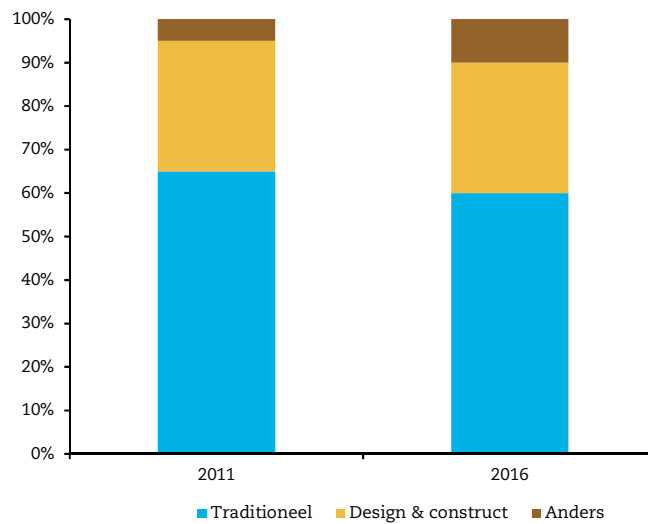
b) 2016 kleine en grote bedrijven

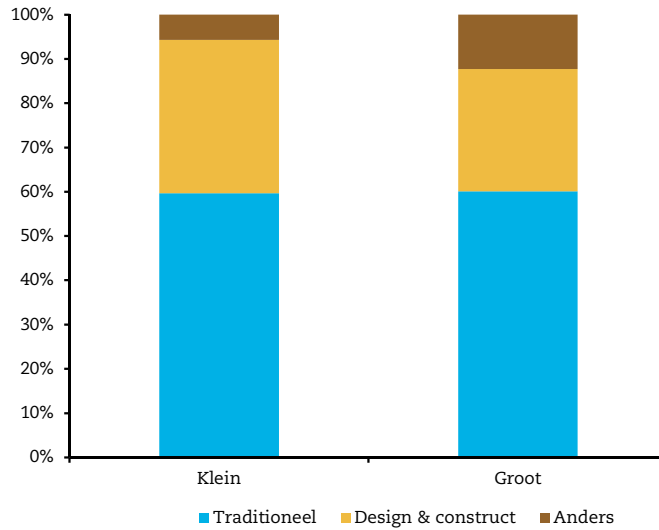
Bron: EIB

Figuur 2.7 Omzetverdeling funderingsbedrijven naar contractvorm, 2011 en 2016 (%)

a) 2011 en 2016 alle funderingsbedrijven

b) 2016 kleine en grote bedrijven

Bron: EIB

3 Trends op de funderingsmarkt

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk schetsen we de verwachtingen voor de funderingsmarkt in de komende jaren. Paragraaf 3.2 gaat in op de belangrijkste ontwikkelingen in de bouwinvesteringen in de periode 2017-2022. In paragraaf 3.3 vertalen we deze ontwikkelingen naar de verwachtingen voor de funderingsmarkt. Aansluitend gaan we in paragraaf 3.4 in op de trends in de rolverdeling en samenwerking op de funderingsmarkt. Paragraaf 3.5 sluit af met de gevolgen van de marktontwikkelingen en de rolverdeling voor de werkgelegenheid in de funderingsbranche.

3.2 De bouwmarkt 2017-2022

De vooruitzichten voor de funderingsmarkt worden in belangrijke mate bepaald door de ontwikkelingen op de bouwmarkt, met name in de nieuwbouw van woningen, utiliteitsgebouwen en gww. Deze nieuwbouw is in 2015 aan een gestage opmars begonnen met een toename van 6%, gevolgd door 3% groei in 2016.

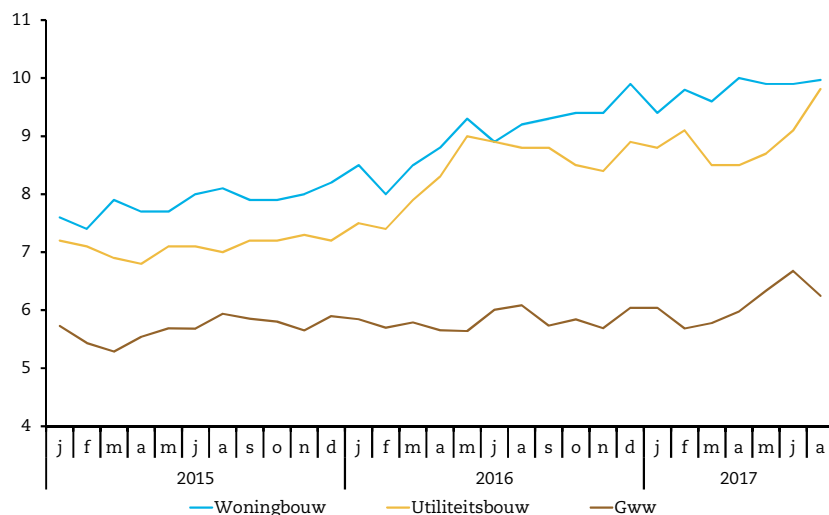
Bouwconjunctuur

De opgaande lijn is terug te zien in het verloop van de bouwconjunctuur, met name in de woningbouw en de utiliteitsbouw (figuur 3.1). Momenteel liggen de orderportefeuilles in de woningbouw op 10 maanden werk, circa 2 maanden meer dan begin 2016. Ook in de utiliteitsbouw is de orderpositie in de afgelopen twee jaar verbeterd van 7½ maanden werk begin 2016 naar 10 maanden in augustus 2017. De conjunctuur in de gww vertoont een minder fluctuerend patroon. De trend in de afgelopen twee jaar is licht toenemend, maar zeer beperkt in vergelijking met de b&u. De daling van de orderportefeuilles in de gww was gedurende de crisisjaren echter ook veel minder.

Woningbouw

De woningbouwmarkt wordt momenteel gekenmerkt door een fors herstel van de aantallen gebouwde woningen. Onder de gunstige economische ontwikkeling en de verbeterde condities op de woningmarkt is de vergunningverlening in de afgelopen jaren fors toegenomen. De groei is geheel toe te schrijven aan marktpartijen. Corporaties bleven terughoudend met investeren vanwege de implicaties van de nieuwe Woningwet. De corporatiesector is daarnaast meer dan voorheen geïntereerd op renovatie van bestaand bezit, waardoor minder vervangende nieuwbouw plaatsvindt. Ondanks de sterke toename van de nieuwbouwinvesteringen in deze jaren blijft de uitbreiding van de woningvoorraad nog steeds achter bij de jaarlijkse uitbreidingsvraag en de onderliggende vraag uit de crisis. De nieuwbouw van woningen zal daarom tot en met 2020 nog op een relatief hoog niveau van 5% per jaar of meer blijven groeien. Pas daarna zal de woningbouw stabiliseren.

Figuur 3.1 Conjecturele ontwikkeling woningbouw, utiliteitsbouw en gww, 2015-2017 (maanden werk)

Bron: EIB

Voor de funderingsmarkt is relevant dat een belangrijk deel van de woningnieuwbouw zal plaatsvinden in bestaand bebouwd gebied. Dit betekent dat de opgave een aanzienlijke complexiteit zal kennen vanwege de beperkte fysieke ruimte en de omgevingsinvloeden. In de binnenstedelijke woningbouw is daarnaast herstel en verbouw van verouderde panden een belangrijk thema waarbij sprake kan zijn van verbetering van draagconstructies. Tot deze opgaven kan ook de funderingsproblematiek in de westelijke provincies worden gerekend. Funderingsherstel zou hier in de komende vijf tot tien jaar € 40 tot € 80 miljoen aan investeringen kunnen vragen (zie kader).

Utiliteitsbouw

De utiliteitsbouwmarkt liet in 2016 enig herstel zien van de sterke marktkrimp die het gevolg was van de crisis. Dit kwam vooral door herstel en verbouw van vastgoed. De nieuwbouw van vastgoed nam vorig jaar ook nog af, dit was voor het vijfde achtereenvolgende jaar. In 2017 en 2018 groeit de nieuwbouw in de utiliteitsbouw met gemiddeld 6% per jaar. Op de middellange termijn blijft de nieuwbouw relatief sterk groeien, waarbij het groeitempo langzaam afneemt naar 2½% in 2022. In het vastgoed doen zich sterke verschillen voor tussen deelsectoren. Nieuwbouw van bedrijfsruimten en van zorggebouwen groeien over de gehele periode 2017-2022 gezien het sterkst. Ook bij kantoren zal de vraag naar nieuwe gebouwen weer toenemen, al gebeurt dit pas na 2018. Belangrijke drivers achter de vastgoedinvesteringen zijn het economisch klimaat en de vergrijzing. Daarnaast komt een belangrijke impuls uit de energietransitie met de bouw van windmolenparken op land en op zee.

Opgaven funderingsherstel

Een deel van de bestaande woningvoorraad heeft te maken met funderingsproblematiek. Dit is vooral geconcentreerd bij oude woningen op houten palen. Dit type fundering zorgt op termijn, onder andere door paalrot, bij veel woningen voor verzakking. Met name in de westelijke kustprovincies is vanwege de ondergrond in het verleden veel gebouwd op houten palen. Ook in andere delen van het land komt funderingsproblematiek voor, de schaal lijkt hier echter naar verhouding minder omvangrijk. Aansluitend op kengetallen uit onderzoek van DSP (2014) en het KCAF is eerder door het EIB een indicatief beeld geschetst van de urgente funderingsopgave onder de vooroorlogse woningvoorraad in de westelijke kustprovincies. De urgente opgave betreft de woningen die op relatief korte termijn mogelijk al met funderingsproblemen in aanraking kunnen komen, zeg binnen 5 tot 10 jaar. Hierbij is zoveel mogelijk rekening gehouden met reeds uitgevoerde funderingswerken in de verschillende gemeenten. Naar schatting kunnen in Noord-Holland en Zuid-Holland ongeveer 5.000 panden (woningen en wooncomplexen) tot de urgente voorraad gerekend worden. In Zeeland gaat het om ongeveer 400 panden. De totale investeringsopgave omhelst in deze context ruim € 400 miljoen (tabel 3.1). De opgave ligt voor ongeveer twee derde in de koopsector, waar particulieren de kosten van zeer omvangrijke bedragen moeten dragen.

Tabel 3.1 Funderingsopgave in de westelijke kustprovincies

Provincie	Miljoen euro	Ratio koop/huur
Noord-Holland	200	60/40
Zuid-Holland	200	65/35
Zeeland	25	85/15
Totaal	425	65/35

Bron: EIB

Grond-, water- en wegenbouw

De gww-productie is in 2015 en 2016 afgenomen. Vooral nieuwbouw en herstel liet een ongunstige ontwikkeling zien, onder meer doordat de investeringen nog lange tijd na-ijlden door achtereenvolgende bezuinigingen op infrastructuur door Rijk en decentrale overheden. Het onderhoud bleef in 2015 en 2016 nagenoeg stabiel. In 2017 neemt de gww-productie naar verwachting met 2% toe. Zowel nieuwbouw en herstel als onderhoud laten groei zien.

Vanaf 2018 komt de gww-sector in een groeiversnelling. Nieuwbouw van infrastructuur zal volgend jaar met circa 8% toenemen. De groei die op de infrastructuurmarkt al was voorzien, zal nog een stevige impuls krijgen

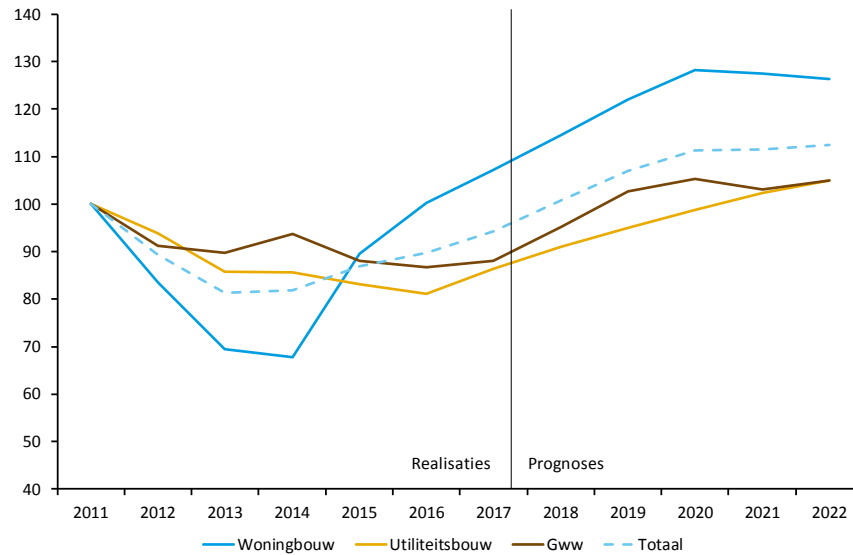
vanwege extra financiële middelen uit het Regeerakkoord.⁷ Hierin is voor de jaren 2018-2020 in totaal € 2 miljard extra beschikbaar gesteld voor investeringen in wegen, spoorwegen en vaarwegen. Op de middellange termijn valt de groei van de nieuwbouw van infrastructuur iets terug. Een belangrijk aspect bij de toekomstige gww-investeringen is de toenemende complexiteit. Werkzaamheden zullen voor een groot deel plaatsvinden in drukke gebieden en aan bestaande infrastructuur. Logistiek, omgevingsbelangen en hinderbeperking zullen hierbij een grote rol spelen. Naast de rijksinvesteringen zullen ook de investeringen door gemeenten gaan toenemen. De binnenstedelijke opgaven op het gebied van vervanging en reconstructie stellen daarbij hoge eisen aan voorbereiding en uitvoering.

Productie bouwmarkt

Figuur 3.2 geeft een beeld van de verwachte ontwikkelingen in de nieuwbouwproductie van woningen, vastgoed en infrastructuur. Voor 2017 wordt een stijging van de totale nieuwbouw voorzien van 5%. Hierbij zijn er, evenals bij de orderportefeuilles, grote verschillen tussen woningbouw en utiliteitsbouw aan de ene kant (bijna 7% groei van de nieuwbouw in 2017) en de gww aan de andere kant (1½% groei in 2017). In 2018 groeien de nieuwbouwinvesteringen voor alle sectoren gezamenlijk met nog eens met 7%. De bijdrage van de gww is daarbij veel hoger dan in 2017. Op de middellange termijn blijft de woning-nieuwbouw nog enkele jaren op een hoog groeipad. Tussen 2016 en 2022 is de nieuwbouw in de utiliteitsbouw de sterkste groeier. Gemiddeld neemt deze toe met 4½% per jaar. De groeiversnelling in de gww, die in 2018 optrad na jaren van bezuinigingen, zet zich in de jaren daarna door.

⁷ Regeerakkoord 2017-2021; vertrouwen in de toekomst, Den Haag.

Figuur 3.2 Indexcijfers nieuwbouw woningbouw, utiliteitsbouw, gww, 2011-2022 (2011=100)

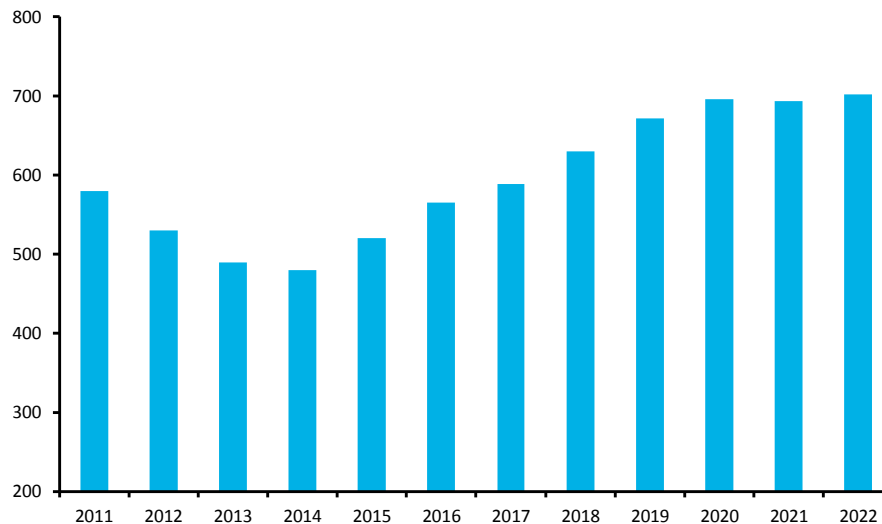
Bron: EIB

3.3 De funderingsmarkt 2017-2022

De gunstige ontwikkelingen op de bouwmarkt werken door in de perspectieven voor de funderingsmarkt. De funderingsmarkt liet in 2015 en 2016 al groei zien en deze lijn wordt doorgetrokken in 2017. Vijfentachtig procent van de funderingsbedrijven, zowel de kleine als de grote, noteert dit jaar een toename van de omzet. De verwachting is dat de totale funderingsmarkt in 2017 met 4% zal groeien. Volgend jaar zal de groei nog iets versnellen naar 5%. De nieuwbouw van woningen komt in 2018 in een iets rustiger vaarwater, maar groeit nog altijd met bijna 7%. De vraag naar funderingswerken in de woningbouw wordt daarbij onder meer bepaald door de bouwwijze van nieuwe woningen. De bouw van rijtjeswoningen op een nieuwe bouwlocatie vraagt een ander type fundering dan de bouw van een groot binnenstedelijk appartementencomplex. Ook de toe te passen funderingstechniek verschilt hierbij sterk.

Tot en met het jaar 2020 laat de funderingsmarkt een groei zien van 4 à 5% per jaar. Pas daarna zal de groei op een lager niveau terecht komen. Dit komt vooral door de lichte daling van de woningnieuwbouw, daarnaast neemt ook de groei in de gww door het aflopen van de investeringsimpuls uit het Regeerakkoord. De totale omvang van de funderingsmarkt bereikt in 2022 een omvang van € 700 miljoen, een veel hoger niveau dan de € 565 miljoen in 2016 (figuur 3.3).

Figuur 3.3 Ontwikkeling funderingsmarkt, 2011-2022 (mln euro)

Bron: EIB

3.4 Trends in rolverdeling en samenwerking

De kansen voor de funderingsbedrijven worden niet alleen bepaald door de omvang en groei van de markt volumes. Ook is van belang onder welke condities projecten worden uitgevoerd en welke rol de funderingsbedrijven in het gehele proces kunnen spelen. Een aantal ontwikkelingen bij de projecten en in het bouwproces is daarbij van belang.

Projecten

In de eerste plaats zal de complexiteit bij de funderingsprojecten in de komende jaren toenemen. Veel nieuwbouw en reconstructie vindt plaats in de bebouwde omgeving of bij bestaande infrastructuur. Voor nieuwe projecten in de woningbouw en de utiliteitsbouw zal bijvoorbeeld vooral worden gekeken naar de mogelijkheden in bestaand bebouwd gebied. Dit gaat gepaard met extra risico's zoals bodemverontreiniging en aanwezigheid van bestaande infrastructuur. In de infrastructuur zullen nieuwbouw- en reconstructieprojecten vooral worden uitgevoerd in de Randstad en aan of nabij de bestaande infrastructuur. De toenemende complexiteit gaat gepaard met omgevingshinder en hinder voor het verkeer.

In de tweede plaats is hierbij van belang dat de marktgroei in de komende jaren gepaard met een toenemende druk op de uitvoering. De sterke stijging van de woningvraag leidt ertoe dat projecten sneller zullen moeten worden gerealiseerd. De behoefte aan productiemiddelen, waaronder personeel en

materialen, in de funderingsbranche neemt hierdoor toe. Dit vraagt veel van de bedrijven op het punt van logistiek en procesbeheersing.⁸ De toenemende complexiteit betekent ook dat omgevingsseisen een grotere rol gaan spelen. Bij funderingswerk zijn vooral trillingen, geluidhinder en doorlooptijd belangrijke aspecten. Bijna de helft van de funderingsbedrijven ervaart dat de doorlooptijd van projecten binnen geïntegreerde contracten momenteel al onder druk staat.

Bouwproces

Bij de toekomstige rol van de funderingsbedrijven in het bouwproces moet worden bedacht dat deze bedrijven veelal de positie van onderaannemer hebben. Dit betekent dat hoofdaannemers in de meeste gevallen de directe opdrachtgever zullen zijn. Een deel van de omzet (circa 20%) behalen de funderingsbedrijven als zelfstandig hoofdaannemer. Tachtig procent van de funderingsbedrijven geeft aan in de afgelopen jaren vaker bij geïntegreerde contractvormen betrokken te zijn geraakt. In de rol van onderaannemer is er echter weinig direct contact met de finale opdrachtgevers voor bouwprojecten, zoals Rijkswaterstaat, gemeenten en corporaties. Daarnaast is er beperkte directe toegang tot tenderteams bij aanbestedingen, soms ook binnen de grote bouwconcerns. De samenwerking met de hoofdaannemer is de laatste jaren echter wel verbeterd volgens de funderingsbedrijven.

Binnen geïntegreerde contracten zijn de funderingsbedrijven vooral meer aan ontwerp en engineering gaan doen (figuur 3.4). Bij de grote bedrijven gaat het daarnaast ook om communicatie en omgevingsmanagement. Een knelpunt bij de bestaande rolverdeling in het bouwproces is dat de mogelijkheden voor innovatie vanuit het funderingswerk maar beperkt in beeld komen. Ook speelt de prijs nog een dominante rol bij aanbestedingen en worden kwaliteitsaspecten als omgevingshinder en doorlooptijd vaak nog onvoldoende gewaardeerd. Innovaties worden daarnaast gehinderd door traditionele regelgeving en beperkingen in richtlijnen en normeringen. Ook het omgaan met risico's (erkennen, beheersen en waarderen) is in de huidige situatie nog een knelpunt.⁹ Meer werken in geïntegreerde contractvormen heeft volgens zowel de grote als de kleine funderingsbedrijven dan ook nog nauwelijks tot verbetering geleid in de kwaliteit van het werk en de toepassing van innovaties. De funderingsbedrijven geven twee belangrijke richtingen aan voor het toepassen van innovaties:

- Trillingvrij en geluidarm funderen
- Optimaal gebruik maken van monitorsystemen en automatisering op de bouwplaats

Vooraf bij binnenstedelijke projecten kunnen deze innovatieve technieken voordelen opleveren in het licht van de toenemende complexiteit en omgevingsgevoeligheid van de funderingsprojecten.

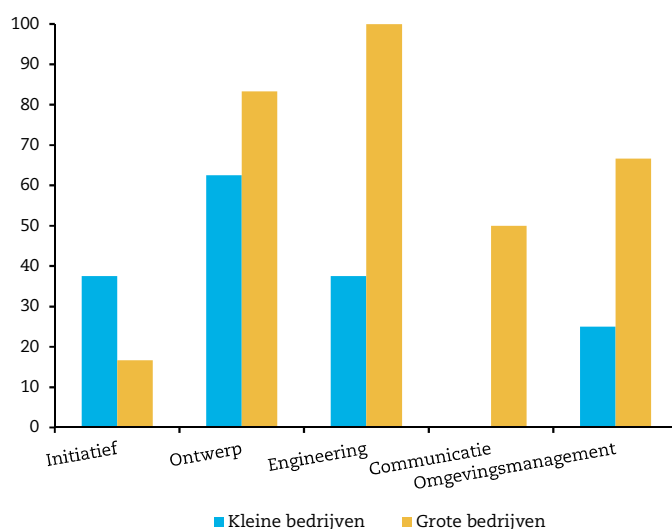
Een grotere rol voor funderingsbedrijven bij bouwprojecten vraagt investeringen door de bedrijven in de omgevingsfunctie. Funderingsbedrijven zouden ook een bredere integrale betrokkenheid in het voorbereidingstraject kunnen nastreven. Naast een omgevingsmanager zal het bedrijf ook betrokken kunnen zijn in het tenderteam en bij de risico-inventarisatie. Belangrijke aspecten waar funderingsbedrijven een grotere rol zouden kunnen spelen, zijn

⁸ In paragraaf 3.5 wordt ingegaan op de ontwikkeling van de werkgelegenheid in de komende jaren.

⁹ Het EIB heeft recent een uitgebreide analyse gemaakt van knelpunten en oplossingen bij innovatie. Zie: EIB (2016), Innovatie in de bouw; opgaven en kansen, Amsterdam.

de geluid- en trillinghinder, complexe logistieke activiteiten en bouwriscico's voor de omgeving (bijvoorbeeld het optreden van verzakkingen).

Figuur 3.4 Activiteiten die funderingsbedrijven vaker zijn gaan doen (% van de bedrijven)

Bron: EIB

3.5 Werkgelegenheid op de funderingsmarkt

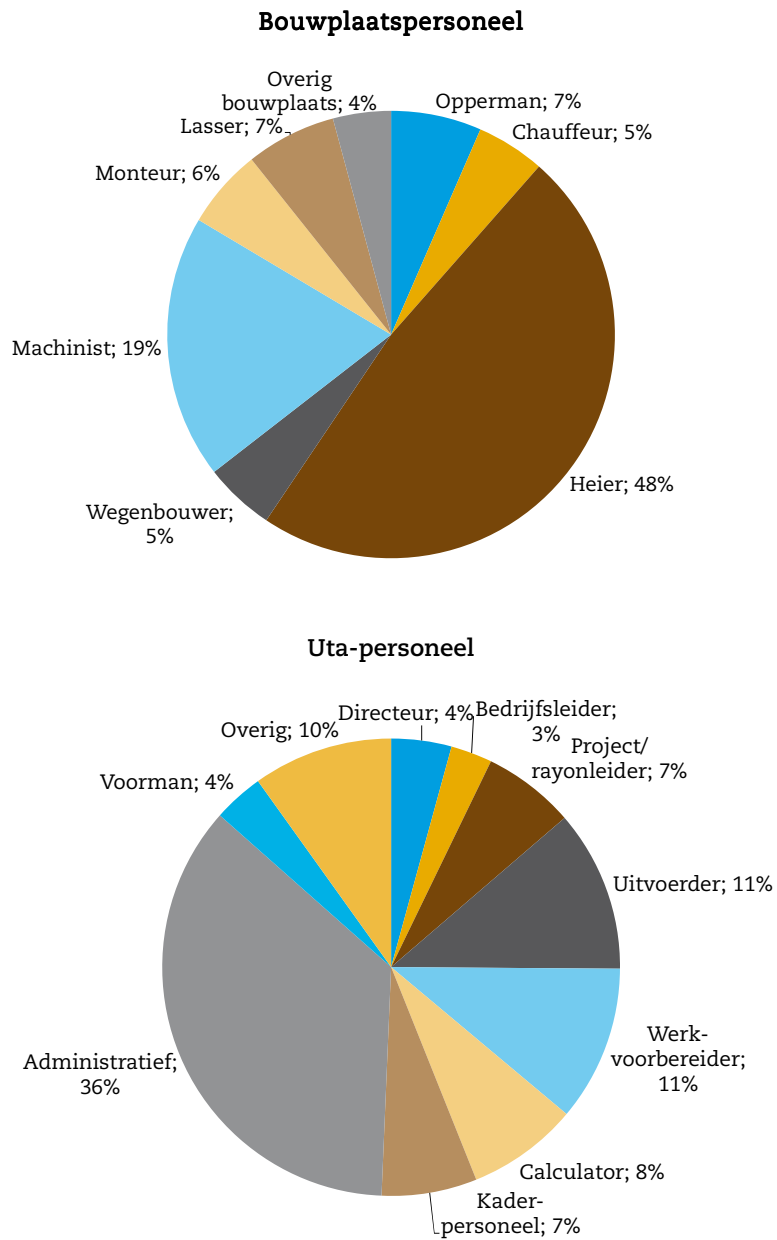
De verwachte groei op de funderingsmarkt werkt in positieve zin door op de werkgelegenheid bij de bedrijven. In totaal werkten in 2016 circa 1.700 werknemers in de funderingsbranche (inclusief 175 zzp-ers). Zoals in paragraaf 2.2 beschreven, is de werkgelegenheid bij de funderingsbedrijven in de afgelopen paar jaar nog niet toegenomen, ondanks de groeiende funderingsproductie. Er is vooral een stijging van de arbeidsproductiviteit gerealiseerd.

Van de werknemers bij de funderingsbedrijven behoort 63% tot het bouwplaatspersoneel en 37% tot het uta-personeel. Figuur 3.5 geeft de samenstelling van het bouwplaatspersoneelsbestand respectievelijk uta-personeelsbestand voor 2016. De belangrijkste bouwplaatsberoepen zijn heier/funderingswerker (bijna de helft) en machinist (bijna 20%). Bij de uta-beroepen gaat het, naast administratief personeel, onder meer om uitvoerders, werkvoorbereiders en calculatoren.

In de afgelopen jaren is het uta-aandeel bij de funderingsbedrijven gestaag toegenomen van 38% in 2011 naar 42% in 2016. Het uta-aandeel is bij de grote bedrijven het grootst (bijna 50%). Bij de kleine en middelgrote bedrijven is dit aandeel rond een derde. Tussen 2011 en 2016 is het uta-aandeel bij de kleine en de grote bedrijven toegenomen, bij de middelgrote bedrijven bleef het uta-aandeel stabiel.

De verwachte productiegroei in de komende jaren biedt de bedrijven een structureel beter perspectief. Dit betekent dat de werkgelegenheid in de komende jaren sterk zal gaan toenemen, van 1.700 werknemers in 2016 naar ruim 2.050 werknemers in 2022. Figuur 3.6a geeft de aantallen werknemers weer over de periode 2011-2022. Om de betekenis te zien van de blijvend groeiende productie en de recente stabilisatie van de werkgelegenheid, geeft figuur 3.6b de jaarlijkse mutatie van de werkgelegenheid. Op korte termijn neemt deze met 4 tot 6% toe. Daarna zwakt de groei enigszins af, maar blijft deze tot 2022 positief.

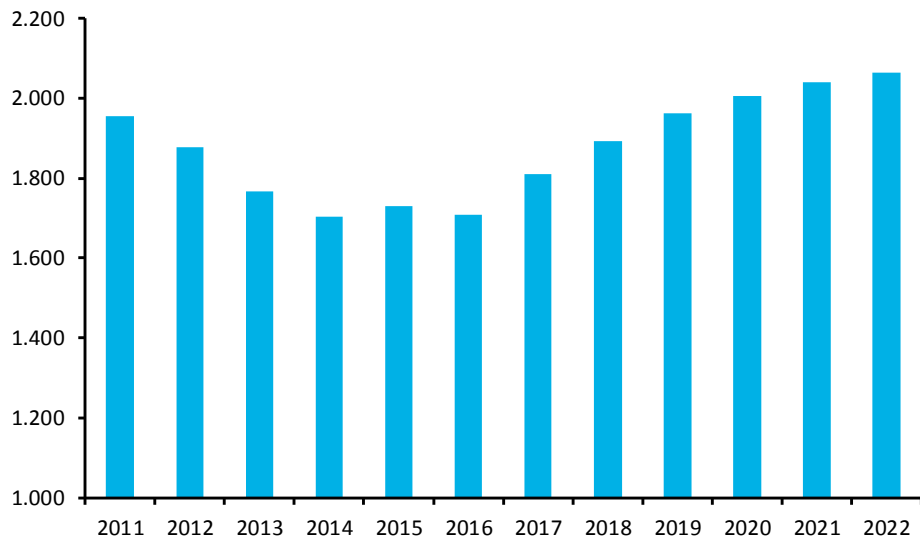
Figuur 3.5 Samenstelling personeelsbestand funderingsbranche, 2016 (% van aantal fte)

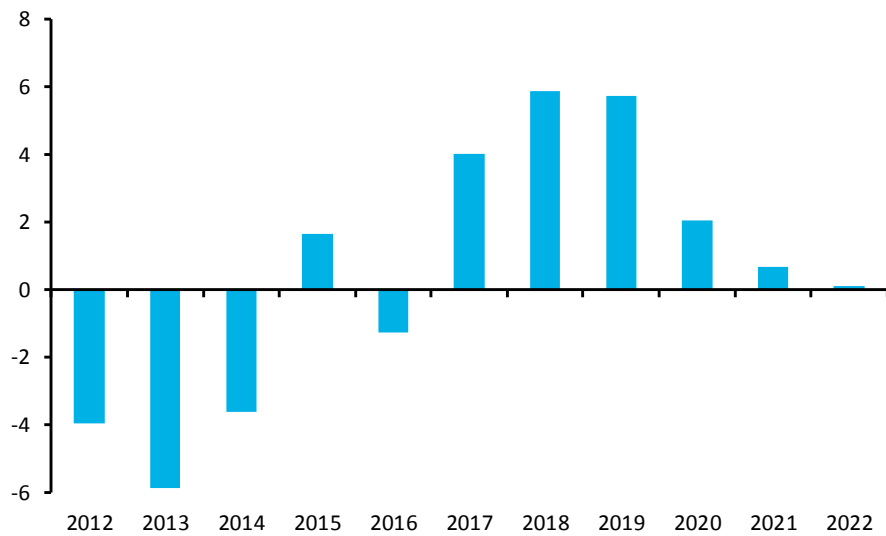
Bron: EIB

Figuur 3.6 Werkgelegenheid funderingsbranche, 2011-2022

a) Totale werkgelegenheid (fte)

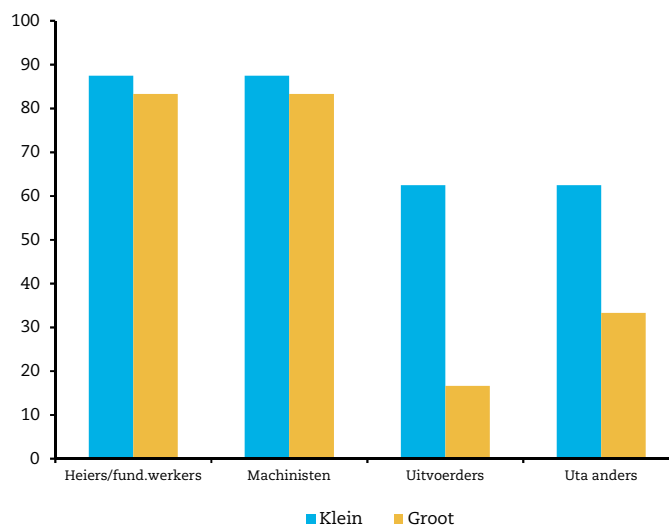
b) Groei werkgelegenheid (%)

Bron: EIB

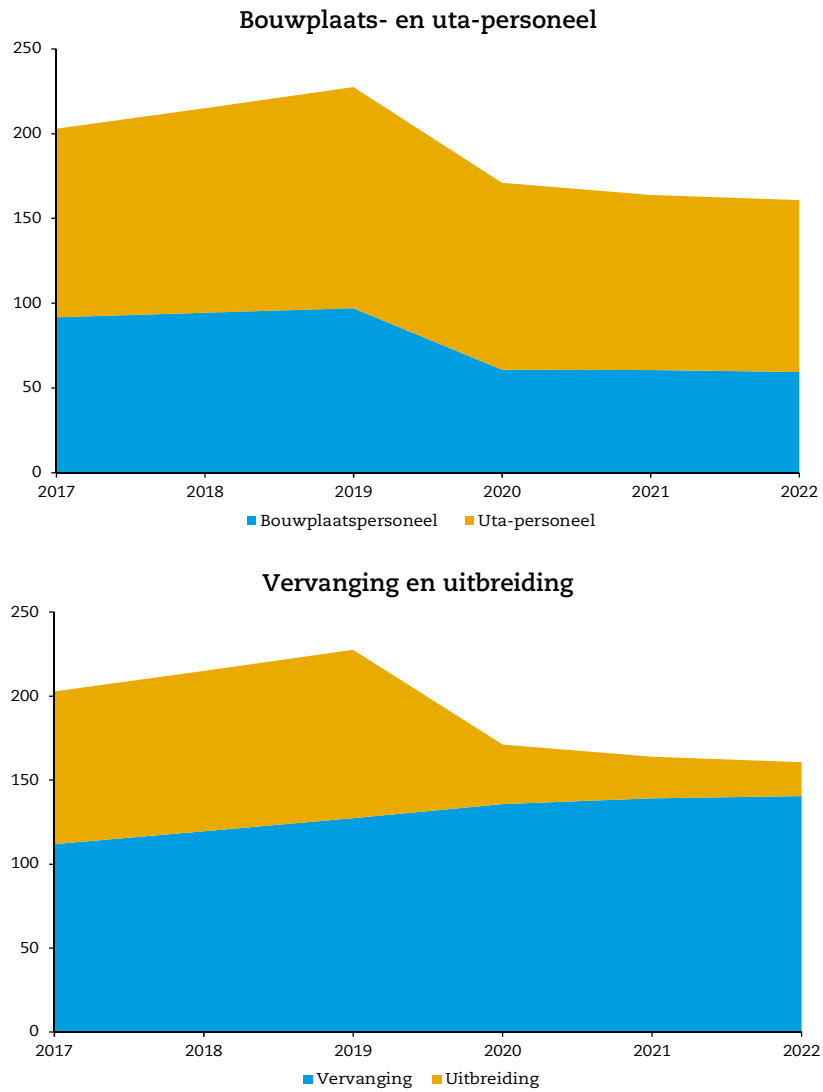
Om over de benodigde arbeidscapaciteit te kunnen beschikken, is er in de komende jaren een omvangrijke wervingsopgave voor uitbreiding en vervanging van personeel. De komende jaren voorzien de funderingsbedrijven vooral knelpunten bij heiers/funderingswerkers, machinisten en, bij het mkb, ook uitvoerders (figuur 3.7). Een mogelijk tekort aan personeel wordt door de funderingsbedrijven met afstand als belangrijkste bedreiging in de komende jaren. Figuur 3.8 geeft aan hoe de wervingsopgave is opgebouwd uit enerzijds bouwplaats- en uta-personeel en anderzijds vervangingsvraag en uitbreidingsvraag. De totale wervingsopgave wordt voor 2018 geraamd op circa 215 werknemers waarvan circa 95 bouwplaatspersoneel en circa 120 uta-personeel. Deels komt de toenemende opgave voort uit de extra investeringen in infrastructuur uit het Regeerakkoord. Op de middellange termijn loopt de opgave iets terug naar 165 werknemers in de periode 2020-2022. In 2018 en 2019 komt bijna de helft van de wervingsopgave door de uitbreiding van de productie op de funderingsmarkt. In de jaren daarna neemt dit aandeel af en heeft de wervingsopgave vooral te maken met de vervanging van personeel.

Figuur 3.7 Verwachte knelpunten in personeelsvoorziening naar beroep (% van de bedrijven)

Bron: EIB

Figuur 3.8 Wervingsopgave funderingsbranche, 2017-2022 (fte)

Bron: EIB